

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
А. В. Пантелеймонов

“ _____ ” _____ 2018 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Практикум: планування екскурсійних маршрутів

рівень вищої освіти магістр
галузь знань 10 – Природничі науки
спеціальність 014.07. Середня освіта(Географія)
освітня програма Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота
спеціалізація _____
вид дисципліни за вибором
факультет геології, географії, рекреації і туризму

2019/2020 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«30» серпня 2018 року, протокол № 10

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Л.В. Ключко , к. геогр. н., доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

Протокол № 11 від «28» серпня 2018 р.

Завідувач кафедри _____ (Немець Л. М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
«_____» _____ 2018 р.

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол № ____ від «_____» _____ 2018 р.

Голова методичної комісії _____ (Жемеров О. О.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
«_____» _____ 2018 р.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Практикум: Планування екскурсійних маршрутів» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

магістра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напрямку) 014.07. Середня освіта (Географія)

освітня програма Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – Вивчення особливостей екскурсійної справи як різновиду рекреаційної діяльності та засобу пізнання рідного краю і виховання патріотизму. Внаслідок вивчення цього курсу студенти повинні оволодіти методикою проведення екскурсій, практичними навичками з розробки нових екскурсійних маршрутів.

1.2. Основні завдання вивчення навчальної дисципліни:

- розкрити понятійно-термінологічний апарат екскурсознавства;
- розкрити особливості створення інноваційного екскурсійного продукту;
- висвітлити специфіку методики проведення оглядових і тематичних екскурсій;
- розглянути механізм управління екскурсійною діяльністю в ринкових умовах, а також організаційно-інституційні засади розвитку екскурсійної справи в Україні;
- висвітлити сутність сучасних інструментів маркетингу і менеджменту екскурсійної діяльності.

1.3 Кількість кредитів – 5.

1.4 . Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
5-й	6-й
Семестр	
11	12
Лекції	
12 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	14 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
144 год.	126 год.

1.6. Заплановані результати навчання

За результатами навчання студенти повинні

Знати:

- основні поняття і терміни екскурсійної діяльності;
- зміст і особливості екскурсійної діяльності;
- необхідні передумови розвитку екскурсійної діяльності;
- сутність екскурсії та її складові;
- механізм підготовки екскурсії та її основні властивості;
- основи управління екскурсійною діяльністю на різних інституціональних рівнях;

Уміти:

- підібрати необхідний фактичний матеріал;
- вивчити екскурсійний матеріал;
- підготувати індивідуальний текст екскурсії на конкретну тему;
- скласти технологічну карту екскурсії;
- використовувати методичні прийоми на практиці;
- брати участь у популяризації екскурсійних можливостей рідного краю.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Екскурсійна діяльність як складова туристично-рекреаційної діяльності.

Тема 1. Основи організації екскурсійної діяльності. Функції екскурсії у задоволенні рекреаційних потреб людини. Сутність основних понять «екскурсознавство», «екскурсійна діяльність» відповідно до екскурсійної теорії. Рекреаційна сутність екскурсії. Сутність визначення та завдання екскурсії. Екскурсія як вид діяльності, що розвиває вміння розуміти природні та суспільні явища і процеси. Схема екскурсійного процесу і цілі екскурсії. Співвідношення цілей, завдань і форм проведення екскурсії. Загальна характеристика учасників та схема екскурсійного процесу. Ознаки екскурсії. Функції екскурсії: пізнавальна, комунікативна, соціальна, екологічна, просвітницька. Значення окремих функцій, їх сукупний вплив на екскурсантів. Функція наукової пропаганди. Функція інформації. Функція організації змістовного дозвілля.

Тема 2. Розвиток екскурсійної справи в контексті еволюції туристичної діяльності в Україні.

Історичні коріння екскурсійної справи. Мотивація подорожей і мандрівок давнини, відомості про Україну у працях Геродота, Птолемея, Плінія Старшого. Прообраз туризму в мандрівках давнини (9-19ст.). Початок організованого туризму, зародження і становлення екскурсійної справи в Україні (кінець 19 – початок 20ст.). Створення централізованої системи управління туризмом. Відновлення і розвиток екскурсійної справи у повоєнні часи (50 - 80-ті роки минулого століття). Сучасний стан сфери екскурсійних послуг в Україні та світі. Екскурсійна діяльність на Харківщині.

Тема 3. Основи екскурсійної методики.

Екскурсійний метод – сукупність методичних прийомів, які використовуються під час екскурсії. Мета екскурсійного методу – навчання (передача певної системи знань) і виховання (формування всебічно розвиненої особистості). Особливості екскурсійного методу (моторність, предметність, наочність). Сутність екскурсійного аналізу. Екскурсійна методика – сукупність вимог і правил, які висуваються до екскурсії, сума методичних прийомів підготовки і проведення екскурсії різних видів. Специфіка методичних прийомів розповіді. Особливості методичних прийомів показу. Особливості застосування екскурсійних методів на транспортних екскурсіях. Роль екскурсійної методики в становленні

професійної майстерності екскурсовода. надання коментарів та довідок під час проведення екскурсії. Особливості розповіді на оглядових екскурсіях по місту.

Тема 4. Методика підготовки екскурсії.

Організація підготовки інноваційного екскурсійного продукту. Три стадії підготовки екскурсії. Попередня робота (відбір матеріалів, їх вивчення; відбір об'єктів, на яких буде побудована екскурсія). Безпосередня розробка екскурсії (складання маршруту, обробка фактичного матеріалу, робота над змістом екскурсії, написання контрольного тексту екскурсії, опрацювання методики проведення екскурсії, складання технологічної карти екскурсії, написання індивідуальних текстів). Заключна стадія (захист екскурсії, оформлення документації, затвердження теми, допуск екскурсовода до проведення даної екскурсії). Етапи розробки екскурсії. Визначення мети, завдань і теми екскурсії. Відбір та вивчення інформаційних джерел. Відбір та вивчення екскурсійних об'єктів. Об'їзд (обхід) маршруту екскурсії. Підготовка тексту екскурсії. Комплектування "портфеля екскурсовода". Складання технологічної карти екскурсії. Документація, необхідна для кожної екскурсійної теми.

Розділ 2. Технологія проектування та формування послуги «екскурсія»

Тема 1. Методика проведення екскурсії

Сутність екскурсійного методу в екскурсійній справі. Сутність і класифікація методичних прийомів проведення екскурсій. Показ в екскурсії та його особливості. Показ в екскурсії – це цілеспрямований, послідовний процес ознайомлення екскурсантів з об'єктами, які розкривають тему екскурсії. послідовність дій екскурсовода щодо показу об'єктів екскурсії. Три рівні показу (попередній огляд, виділення об'єкта із сукупності інших об'єктів, детальне спостереження об'єкта). Методичні прийоми показу (прийом попередньо огляду, прийом панорамного показу, прийом зорової реконструкції, прийом локалізації подій, прийом абстрагування, прийом інтеграції, прийом зорового порівняння, показ наочних посібників, показ меморіальної дошки). Розповідь – умовно прийнята в екскурсійній справі назва усної частини екскурсії, повідомлення і пояснення, які екскурсовод дає групі. Сутність методичних прийомів розповіді в екскурсії, та основні вимоги до неї (тематичність, конкретність, логічність, стислість, переконливість, доступність, завершеність суджень, науковість, зв'язок з показом). Особливості розповіді (залежність від швидкості пересування групи, підпорядкованість розповіді показу, використання в розповіді зорових доказів, адресність, конкретність, стверджувальний характер). Методичні прийоми розповіді (довідка, опис, характеристика, пояснення, коментування. цитування). Системна взаємодія елементів і компонентів екскурсійного процесу.

Тема 2. Маркетинг у сфері екскурсійного обслуговування

Чинники, що впливають на формування потреб людей в екскурсійних послугах. Структура та специфіка туристично-екскурсійного споживання. Сучасний маркетинг – орієнтація на споживача. Основна мета маркетингу в екскурсійній справі – цілеспрямований вплив на формування потреб, попиту, цін, сегментацію ринку, розвиток асортименту екскурсійних послуг, їх просування, рекламу і збут. Функції маркетингу (створення продукту та послуг, просування екскурсійного продукту на ринках, реклама, збут, організація персональних продаж, створення доходу). Специфічні риси екскурсійних послуг (невідчутність, нерозривність виробництва і споживання, неможливість зберігання). Маркетинговий аналіз середовища екскурсійної діяльності та його види (регіональний аналіз, ситуаційний аналіз). Характерні риси екскурсійного обслуговування. Екскурсійний менеджмент та види туристичних підприємств, які надають екскурсійні послуги. Умови формування попиту на екскурсійні послуги суб'єктів підприємницької діяльності.

Тема 3. Ціна і ціноутворення в екскурсійному обслуговуванні

Необхідні умови ціноутворення (економічна самостійність і можливість вибору цінової поведінки підприємства, комерційність відносин суб'єктів господарювання; захист договірних відносин, які гарантують повернення витрат і відшкодування збитків; наявність конкурентного середовища і подолання монополізму; співвідношення потреб і пропозиції на туристичному ринку). Чинники, що впливають на ціни в туризмі (ступінь насиченості потреб свого цільового ринку; політичні, економічні, правові зміни в соціумі; якість продукту; цінова політика конкурентів; сезонність; клас обслуговування; форма обслуговування). Ціноутворення в умовах ринкової економіки. Необхідні умови та фактори ціноутворення. Чинники, які впливають на ціни в екскурсійному обслуговуванні. Сутність цінової політики. Формування ціни на екскурсію.

Тема 4. Екскурсійна діяльність в Харківському регіоні.

Модель управління екскурсійною діяльністю на регіональному рівні. Суб'єкти підприємницької діяльності в галузі надання екскурсійних послуг в регіоні. Підготовка кадрів в галузі туризму. Харківщина – перлина Слобожанщини. Музейні скарби Харківщини (Харківський історичний музей, Харківський художній музей, Пархомівський історико-художній музей, Чугуївський художньо-меморіальний музей І. Ю. Репіна). Об'єкти, що мають статус національних (Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди, Національний меморіальний комплекс «Висота маршала І. С. Конєва»). Тематика екскурсій по Харківщині. Історичні, літературні, археологічні, геологічні, екологічні екскурсії Слобожанщини. Пам'ятки сакральної архітектури. Розвиток сільського зеленого туризму на Харківщині.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	сем	інд	с.р.		л	п	се м	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Екскурсійна діяльність як складова туристично-рекреаційної діяльності												
Тема 1. Функції екскурсії у задоволенні рекреаційних потреб людини	18	2	2			14	20	2	2			16
Тема 2. Розвиток екскурсійної справи в Україні	21	2	4			15	18	0	2			16
Тема 3. Основи екскурсійної методики	16	2	2			12	18	2	1			15
Тема 4. Методика підготовки екскурсії	20	0	4			16	19	1	2			16
Разом за модулем I	75	6	12			57	75	5	7			63
Розділ 2. Технологія проектування та формування послуги «екскурсія».												
Тема 1. Методика проведення екскурсії	20	2	4			14	20	2	2			16
Тема 2. Маркетинг у сфері екскурсійного обслуговування	18	2	2			14	19	2	1			16
Тема 3. Ціни і ціноутворення в екскурсійному обслуговуванні	16	2	2			12	18	1	2			15

Тема 4. Екскурсійні маршрути Харківщини	21	0	4			17	18	0	2			16
<i>Разом за модулем 2</i>	75	6	12			57	75	5	7			63
Усього годин	150	12	24			114	150	10	14			126

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність основних понять «екскурсоведство», «екскурсійна діяльність» відповідно до екскурсійної теорії.	2
2	Мотивація подорожей і мандрівок давнини, відомості про Україну у працях Геродота, Птолемея, Плінія Старшого.	2
3	Сучасний стан сфери екскурсійних послуг в Україні та світі.	2
4	Особливості застосування екскурсійних методів на транспортних екскурсіях.	2
5	Стадії підготовки екскурсії.	2
6	Комплектування «портфеля екскурсовода».	2
7	Сутність екскурсійного методу в екскурсійній справі.	2
8	Методичні прийоми розповіді (довідка, опис, характеристика, пояснення, коментування, цитування).	2
9	Структура та специфіка туристично-екскурсійного споживання	2
10	Чинники, що впливають на ціни в туризмі.	2
11	Музейні скарби Харківщини (Харківський історичний музей, Харківський художній музей, Пархомівський історико-художній музей, Чугуївський художньо-меморіальний музей І. Ю. Рєпіна).	2
12	Тематика екскурсій по Харківщині. Історичні, літературні, археологічні, геологічні, екологічні екскурсії Слобожанщини. Пам'ятки сакральної архітектури.	2
	<i>Разом</i>	24

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основи організації екскурсійної діяльності	10
2	Функції екскурсії у задоволенні рекреаційних потреб людини. Класифікація екскурсій.	10
3	Технологія проектування та формування послуги «екскурсія».	10
4	Технологічна карта екскурсії	10
5	Складання термінологічного словнику з основних понять екскурсоведства, теорії і практики екскурсійної діяльності.	10
6	Маркетинговий аналіз середовища екскурсійної діяльності.	10
7	Основи правового регулювання екскурсійної діяльності.	10
8	Страховання, медична допомога та безпека екскурсанта.	10
9	Природознавчі і географічні екскурсії Харківщиною.	11
10	Особливості історичних та архітектурних екскурсій.	11
11	Літературні та мистецтвознавчі екскурсії	12
	<i>Разом</i>	114

7. Методи контролю

- Усне опитування (індивідуальне, комбіноване, фронтальне);
- Перевірка практичних робіт;
- Тестове опитування та письмовий контроль;
- Залікова робота.

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю в формі заліку без виконання залікової роботи

Поточне тестування та самостійна робота									Сума
Розділ 1				Розділ 2					
T1	T2	T3	ПК	T1	T2	T3	T4	ЗР	
5	5	5	20	5	10	5	5	40	100

T1, T2, T3... – теми розділів

ПК – поточний контроль

ЗР – залікова робота

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Агеева О. А., Двориченко В. В., Забаев Ю. В. и др. Некоторые аспекты функционирования индустрии туризма / Под общ. ред. А. Л. Лесникова, И. П. Мацицкого, А. В. Чернышева. - М.: Вестник, 1998.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. /О. О. Бейдик - К.: Київ, ун-т, 2001. - 395 с.
3. Биржаков М. Б. Введение в туризм. / М. Б. Биржаков - СПб.: "Издательский дом Герда", 2002.
4. Грищенко В. П. Геологічні пам'ятки природи України: проблеми вивчення, збереження та раціонального використання / В. П. Грищенко, А. А. Іщенко, Ю. О. Русько, В. І. Шевченко. - К.: ЦНПМ НАН України, 1995. - 60 с.
5. Гуменюк Г. Краєзнавство в українських гімназіях Галичини (початок ХХ ст.) / Г. Гуменюк // Шлях освіти. - 2003. - № 2. - С. 46-50.
6. Даниш В. Заповідні геологічні об'єкти Гуцульщини / В. Даниш // Історія Гуцульщини. Т. 4. - Львів : Логос, 1999. - С. 41-56.

7. Демідієнко О. Я. Основи краєзнавства : навч. посіб. / О. Я. Демідієнко, О. М. Іонова, В. І. Кузнецова. - К. : Юрінком Інтер, 2001. - 861 с.
8. Жупанський Я. І. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства / Я. І. Жупанський, В. Круль // Краєзнавство. - 1994. - № 1-2. - С.3-7.
9. Жупанський Я. І. Стародавня картографічна інформація про Україну / Я. І. Жупанський // Український географічний журнал. - 1993. - № 1. - С. 46- 50.
10. Заставний Ф. Д. Географія України : у 2-х кн. / Ф. Д. Заставний. - Львів : Світ, 1994. - 472с.
11. Зорин И. В., Энциклопедия туризма. /И. В. Зорин, В. А. Квартальнов - М.: Финансы и статистика, 2000.
12. Івченко А. С. Вся Україна / А. С. Івченко - К. : ДНВП «Картографія», 2006. - 656 с.
13. Ильина Е. И. Туроперейтинг: организация деятельности. /Е. И. Ильина - М.: Финансы и статистика, 2001.
14. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про туризм” від 18 листопада 2003 р. № 1282 // Урядовий кур’єр. – 2003. – 25 груд. (№ 244) – С. 15-19.
15. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 р.
16. Закон України «Про курорти» від 5.10.2000 р. № 2026// Відомості Верховної Ради. - 2000. - №50. - С.435.
17. Кабушкин Я. Я. Менеджмент туризма: Учеб. пособ. /Я. Я. Кабушкин - Мн.: БГЭУ, 2001.
18. Квартальнов В. А. Теория и практика туризма: Учебник. /В. А. Квартальнов - М.: Финансы и статистика, 2003.
19. Костриця М. Витоки українського краєзнавства / М. Костриця // Географія та основи економіки в школі. - 2000. - № 1. - С. 31-32.
20. Костриця М. Витоки українського краєзнавства / М. Костриця // Географія та основи економіки в школі. - 2000. - № 2. - С. 34-36.
21. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм / М. П. Крачило. - К. : Вища школа, 1994.
22. Курорти України. Минуле і сучасне. Санаторно-курортні заклади ЗАТ «Укрпрофоздоровшця» / за ред. М. В. Лободи. - К.: ТАМЕД 2002. - 304 с.
23. Курортні ресурси України. - К.: ЗАТ "Укрпрофоздоровниця", "ТАМЕД", 1999. - 344 с.
24. Кукурудза М. М. Менеджмент національних парків: Навч. посібник / М. М. Кукурудза - Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. - 127 с.
25. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг: Геопросторові аспекти. - 2-ге вид., перероб. та доп. /О. О. Любіцева - К.: Альтерпрес, 2003.
26. Мальська М. Я. Менеджмент туризму. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. / М. Я. Мальська, В. В.Худо - Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002.
27. Мальська М. Я. Туристичний бізнес; теорія і практика: Навч. Посібник / М. Я. Мальська, В. В.Худо - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 424 с.
28. Мальська М. Я. Основи туристичного бізнесу: Навч. посібник / М. Я. Мальська, В. В.Худо, В. І. Цибух - К.: Центр навчальної літератури, 2004.
29. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посіб. / П. О. Масляк. - К. : Знання, 2008.- 343с.
30. Маценко Г. О. Книга рекордів України. Природа навколо нас. / Г. О. Маценко - Тернопіль: Навчальна книга "Богдан", 2000.
31. Мироненко Н. С, Рекреационная география. /Н. С. Мироненко, И. Т.Твердохлебов - М.: Изд-во МГУ, 1981. - 207 с.
32. Немець Л. М. Лаптев В. Г; Редін В. І. Редіна В. А. Скриль І. А. Методичні рекомендації для виконання дипломних робіт з напрямку «Туризм. Рекреація. Екскурсознавство. Економічна та соціальна географія»
33. Пам'ятники архітектури та містобудування України : довідник Державного реєстру національного культурного надбання. - К. : Техніка, 2000. - 664 с.

34. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник / Є. В. Панкова - К.: Альтерпрес, 2003. - 352 с.
35. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення: Довідник. - К., 1998. - 240 с.
36. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство: навч. посібник. / В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський./ за ред. проф. Ф.Д. Заставного. – 2-ге вид., виправл. – К: Знання, 2008. – 575 с.
37. Портер Майкл Э. Конкуренция / Майкл Э. Портер: пер. с англ.: учеб. пособие. – М.: ИД «Вильямс», 2001. – 495 с.
38. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення: довідник. – К., 1998. – 240 с.
39. Рутинський М. Й. Географія туризму України : навч.-метод. посіб. / М. Й. Рутинський. - К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 160 с.
40. Рутинський М. Й. Сільський туризм : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінко. - К.: Знання, 2006.-271 с.
41. Стафійчук В. І. Рекреація : навч. посіб. / В. І. Стафійчук. - 2-е вид. - К.: Альтерпрес, 2008.-264с.
42. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід : монографія / В. Вакуленко, І. Валентюк, В. Грибан, С. Коротич та ін. ; за заг. ред. Ю. Лебединського, В. Вакуленка, І. Валентюка, - К. : Вид-во К.І.С., 2003. - 176 с.
43. Туристичні ресурси України / під ред. О. І. Лугової. - К. : Інститут туризму федерації профспілок України, 1996. - 352 с.
44. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібник / Н. В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
45. Федорченко В.Х. Туристський словник-довідник: Навч. посібник / В. Х. Федорченко, І. М. Мініч – К.: Дніпро, 2000. – 54 с.
46. Холловей Дж. К., Тейлор Н. Туристический бизнес: Пер. с 7-го англ. изд. - К.: Знання, 2007. - 798 с.
47. Туризм и отраслевые системы. Менеджмент Туризма. / Под ред. Квартальнова В. А., Зорина И. В. - М.: Финансы и статистика, 2001 - с. 269.
48. Царик Л. П. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу / Л. П. Царик, Г. В. Чернюк - Тернопіль: Підручники і посібники, 2001.

Допоміжна література

49. Абрамов В. В. Історія туризму / В. В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. - Х. : ХНАМГ, 2010. - 293 с.
50. Бойко О. В. Особливості формування та реалізації туристичної політики держави: міжнародний, національний, регіональний досвід / О. В. Бойко, І. І. Волкова, Г. І. Гапоненко та ін. За редакцією А. Ю. Парфіненка. - Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. — 280 с.
51. Барановський В. А. Екологічний атлас України. - К.: Гео-графіка, 2000. - 40 с.
52. Борејко В. История заповедного дела в Украине. - К., 1995. - 181 с.
53. Гетьман В. І. Основні завдання і проблеми розвитку еко-туризму в національних природних парках і біосферних заповідниках України / Гори і люди (у контексті сталого розвитку): Матеріали міжнар. конф. 14-18 жовтня. - Рахів, 2002. - С. 304-313.
54. Гетьман В. І. Платні рекреаційні послуги установ природно-заповідного фонду України: законодавчі норми та економічні можливості // УГЖ. - 2002. - № 1. - С 58-64.
55. Гетьман В. І. Туризм і збереження довкілля Українських Карпат // Географія та основи економіки в школі. - 2000. - №3. - С 48-52.
56. Долишний М. И., Нудельман М.С., Ткаченко К.К. и др. Карпатский рекреационный комплекс. - К.: Наукова думка, 1984. - 184 с.
57. Заповідники і національні природні парки України. - К.: Вища школа, 1999.

58. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. - Чернівці : Книги-XXI, 2003. - 298 с.
59. Національні природні парки: проблеми становлення та розвитку: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. - Яремча, 2000.
60. Недашківская Н.Ю. Рекреационная система Украинских Карпат. - К.: Вища школа, 1983. - 117 с.
61. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні : Зб. нормативно-правових актів / Під заг. ред. проф. В. К. Федорченка. - К. : Юрінком Інтер, 2002. - 640 с.
62. Реймерс Н. Ф., Штильмарк Ф. Р. Особо охраняемые природные территории. - М.: Наука, 1978.
63. Рутинський М. Й. Врахування ландшафтного різноманіття у функціональному зонуванні національних природних парків України / Ландшафти і сучасність: Зб. наук, праць. - Київ; Вінниця: Гіпаніс, 2000. - С 98-102.